

BEDR(bk. **BEDİR**).**BEDR el-CEMÂLÎ**

(بدر الجمالی)

Emîrî'l-cüyüş Ebü'n-Necm
Bedr b. Abdillâh el-Cemâlî
(ö. 487/1094)**Fâtımî veziri ve başkumandanı.**

Suriyeli emîr Cemâlüddevle b. Am-mâr'ın Ermeni asıllı bir kölesi olduğu için el-Cemâlî nisbesiyle anılır. 1063 yılında Halife Müstansır-Billâh el-Fâtımî tarafından Dımaşk valiliğine tayin edildi. Fakat halk ve askerlerin tepkisi karşısında ertesi yıl şehri terketmek zorunda kaldı. 1066'da tekrar aynı görevi getirilen ve Dımaşk'a gelip Bâbü'lhadîd'de birkaç gün kalan Bedr el-Cemâlî, askerler ve halkın başlattığı olaylar yatışmaya kadar bekledi. Daha sonra Akkâ'ya gidince askerler sarayını tahrip ve yağma ettiler. Halife 1070 yılında onu Sür şehri üzerine gönderdi. Bedr el-Cemâlî Sür şehrinin muhasaraya başlayınca şehrin hâkimi Kadı Aynüddevle, Suriye'deki Türk Emîri Kurlu Bey'den yardım istedi. Kurlu hemen Aynüddevle'nin yardımına koştu ve Bedr el-Cemâlî'nin hâkimiyetindeki Sayda'yı kuşattı. Bunu öğrenen Bedr el-Cemâlî muhasarayı kaldırıp oradan ayrılmak zorunda kaldı.

Emîr İldeniz'in, Vezir Nâsîrüddevle Hasan b. Hüseyin b. Hamdân'ı öldürmesiyle başlayan karışıklıklar ve kıtlık sebebiyle Halife Müstansır o sırada Akkâ nâibi olan Bedr el-Cemâlî'yi idareyi ele almak üzere Mısır'a çağırdı. 1073 yılı Ocak ayında 100 parça gemiyle Akkâ'dan yola çıkan Bedr el-Cemâlî kendine bağlı Ermeni muhafız kuvvetlerini de yanında götürdü ve halifeye İldeniz'i tevkif etmedikçe Kahire'ye girmeyeceğini bildirdi. Bunun üzerine Müstansır İldeniz'i tevkif etmek zorunda kaldı. Ancak bundan sonra şehre giren Bedr el-Cemâlî vezir, başkumandan, başkadı ve başdâi tayin edildi. Halife tarafından kendisine "emîrî'l-cüyüş" ve "seyfû'l-İslâm" gibi pek çok unvan ve lakaplar tevcih edilen Bedr el-Cemâlî Türk, Arap, Zenci ve Berberiler'den oluşan anarşi unsurlarını bir gecede imha ederek devlet idaresine tamamen hâkim oldu. Bu tarihten sonra Halife Müstansır'ın bayram ve törenlere katılmaktan başka hiçbir yetki ve nüfuzu kalmadı. Ancak onun vezirliği sıra-

sında Dımaşk Selçuklular'ın eline geçti (1076). Selçuklu Emîri Atsız b. Uvak Fâtımî kuvvetlerini mağlûp edip Kahire üzerine yürüyünce Müstansır ve Bedr el-Cemâlî endişeye kapılıp gerektiğinde kaçmak üzere gemiler hazırlattılar. Bu da halkın büyük tepkisine sebep oldu. Fakat daha sonraki meydan savaşında (1077) Atsız'ı mağlûp eden Bedr el-Cemâlî, bu zaferden sonra Nâsîrüddevle kumandasında gönderdiği orduyla Dımaşk'ı muhasara etti, ancak netice alamadı. 1084'te âsiler tarafından ele geçirilen İskenderiye'yi kuşatıp zaptetti ve isyana katılanları kılıçtan geçirdi. Yukarı Mısır'a gidip burada da huzuru sağladı. 1085 yılında Selçuklu hâkimiyetindeki Dımaşk'ı muhasara etti, fakat şehri ele geçiremeden geri döndü. 1089'da Nâsîrüddevle el-Cüyüş'i kumandasında gönderdiği orduyla Sür, Sayda, Cübeyl ve Akkâ'yı zaptetti. Oğullarından birinin tahrikiyle Mısır'da başlayan olaylar Bedr el-Cemâlî'nin Suriye'deki nüfuzunu azalttı. Bu sebeple sadece Güney Suriye'deki birkaç şehir Fâtımîler'in elinde kaldı. Bedr el-Cemâlî yaklaşık seksen yaşında iken Mısır'da öldü ve Bâbü'n-Nasr'ın dışında defnedilip üzerine görkemli bir türbe yaptırıldı. Yerine oğlu Efdal geçti.

Fâtımî Devleti'nin yedi yıl süren kıtlık, anarşi ve karışıklıklar içinde çökmeye yüz tuttuğu bir sırada vezâret makamına getirilen ve kısa sürede huzur ve asayiş sağlanarak devleti çökmekten kurtaran Bedr el-Cemâlî, halifeleri tahakkümü altına alan vezirlerin ilki oldu. O heybetli, saygı telkin eden ve kendisinden çekinilen cesur bir devlet adamıydı. Ülkeyi her yönüyle mâmur hale getirmeye çalıştı. Çiftçilere büyük kolaylıklar sağlayarak ziraatın gelişmesine yardımcı oldu. Üç yıl boyunca onlardan hiç haraç almadı. Daha önce anarşi ve huzursuzluk sebebiyle Mısır'ı terkeden çok sayıda tüccar yurduna geri döndü. Ülkenin refah seviyesi yükseldi. Mısır'ın yıllık geliri 2 milyon dinardan 3.100.000 dinara çıktı. Bedr el-Cemâlî şair ve ediplere ilgi gösterir, onlara ihsan ve bağışta bulunurdu. Bunun yanında asayiş sağlamak amacıyla binlerce insan öldürttüğü gibi ezana Şiiler'ce benimsenen "hayye alâ hayri'l-amel" ibaresini ilâve ettirmiş ve duvarlara ashâb-ı kirâmı kınayan yazılar yazdırmıştır.

İmar faaliyetleriyle de yakından ilgilenen Bedr el-Cemâlî İskenderiye'deki At-târ Camii'ni yaptırdı ve Kahire surlarını tamir ettirdi. Askalân'daki Meşhedü'r-

Re's'i, Bâbü Züveyle (Zevîle), Bâbü'l-Fütüh, Bâbü'n-Nasr ve vezâret konağı olarak kullanılan Dârü'l-Muzaffer'i de o inşa ettirdi. 1085'te üzerinde bir türbecami yaptırdığı Kahire yakınlarındaki Mukattam tepesi hâlâ ona nisbetle el-Cebelü'l-Cüyüşü adıyla anılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kalânîsî, *Târîhu Dımaşk* (nşr. Süheyl Zekkâr), Dımaşk 1403/1983, s. 135, 154, 157, 158, 159, 165, 176, 332; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, X, 30, 60, 87, 103, 145, 176, 223, 235, 236; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 448-450; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XIX, 81, 82, 83; Safedî, *el-Vâfi*, X, 95; İbn Haldûn, *el-İber*, IV, 64, 65, 66; Makrîzî, *el-Hıttâ*, I, 380, 381, 382; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, V, 79, 139-141; Süyûtî, *Hüsnu'l-muhâdara*, II, 204; Ali Paşa Mübarek, *el-Hıttâ't-Tevfîkiyye*, Kahire 1305/1886, I, 54; II, 195-198; Suhayl Zakkâr, *The Emirate of Aleppo*, Beyrut 1391/1971, s. 171; B. Lewis, *Islam*, London 1974, I, 202-203; Kemal S. Salibi, *Syria Under Islam*, New York 1977, s. 117, 118, 119, 120, 125, 126, 127, 129, 133, 143, 146, 149; H. İbrâhim Hasan, *Târîhu'd-devleti'l-Fâtımiyye*, Kahire 1981, s. 171, 225, 244; Hit-tî, *İslâm Tarihi*, IV, 999, 1013; Ali Seyim, *Suriye ve Filistin Selçuklular Tarihi*, Ankara 1983, s. 67, 74, 77, 82, 115, 133, 134; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), II, 45; De Lacy O'leary, *A Short History of the Fatimid Khalifate*, Delhi 1987, s. 206, 208; Yûsuf Derviş Gavâtime, "el-Efdal b. Bedrül-Cemâlî ve Birinci Haçlı Seferindeki Rolü" (trc. Abdülkerim Özyaydın), *TED*, XIII (1987), s. 139-142; C. H. Becker, "Bedrülce-mâlî", *IA*, II, 447; a.mlf., "Badr al-Djamâlî", *EP*² (İng.), I, 869-870; *Mv.Fs.*, I, 369-370.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

BEDREDDİN el-AYNÎ(bk. **AYNÎ, Bedreddin**).**BEDREDDİN el-BİHÂRÎ**

(بدرالدين البحارى)

(ö. 844/1440)

Bihâr ve Bengal halkının büyük saygı gösterdiği bir velî.

Aslen Utar Prades eyaletindeki Meerut şehrinde doğdu. Büyük dedesi Şeyh Fahreddin Zâhid (ö. 704/1304) orada büyük bir tasavvufî merkez kurmuş ve Şah Velâyet namıyla meşhur olmuştu. Dedesi Şeyh Şehâbeddin Hakgû, dinî görüşlerini tenkit ettiği Muhammed b. Tuğluk (1325-1351) tarafından öldürüldü. Pîr Bedr ve Bedr-i Âlem diye de anılan Şeyh Bedreddin mânevî terbiyesini babası Fahreddin ile Sühreverdî şeyhi Seyyid Celâleddin Buhârî'den aldı. Şeyh Şerefeddin Yahya onu Bihâr'a davet ettiyse de ancak onun vefatından sonra 782'de (1380)

oraya ulaşabildi. İlk evliliğini Bihârî bir Hindû kadınla yaptı, daha sonra da Kanpür hânedanı ile evlilik bağı kurdu. Doğu Bengal'deki seyahatleri sırasında çok sayıda Hindû denizcisinin ihtidasına vesile oldu. Ayrıca Sonargaon'da İslâm hâkimiyetinin kurulmasında katkıda bulundu. Çhoti Dergâh adıyla tanınan kabrinin bulunduğu Bihâr'da 27 Receb 844'te (22 Aralık 1440) vefat etti.

Pîr Bedr'in zaman zaman kaldığı Çitagong'daki çilehânesi şehrin koruyucusu olarak telakki edilmekte olup Hindû ve müslüman denizcilerce ziyaret edilmektedir. Dergâh yakınındaki bir cami ve bir su deposu da onun adını taşımaktadır. Bedr, Bengal'de Sonargaonlu Peñç Pîr ile "sular hâkimiyeti"ni paylaşma şerefine sahip idi. Bengal denizcileri denize açılırken şöyle niyazda bulunurlardı: "Allah, Nebî, Peñç Pîr, Bedr, Bedr!" Denizler ve nehirler üzerindeki mânevî hâkimiyet onun ailesinin ruhanî bir vasfı olarak kabul edilmektedir. Nitekim büyük dedesi Fahreddin Zâhid'in Yamuna nehrine gömülmek üzere olan bir grubu kurtardığı rivayet edilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Gavsî, *Gülzâr-ı Ebrâr, Asiatic Society of Bengal*, Ivanov 97, vr. 14; Abdülhak ed-Dihlevî, *Ahbarü'l-ahyâr*, Delhi 1309, s. 129; Gulâm Muînüddin, *Me'âricü'l-vilâye* (K. A. Nizami özel kütüphanesinde), II, 536; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtir*, III, 38; Ebeydülhak, *Tezkire-i Evliyâ-i Bengâle*, Noakhali 1931, s. 64-72; *JASB*, I/3 (1873), s. 302-303; K. A. Nizami, "Badr", *El²* (İng.), I, 868-869.

KHALİQ AHMAD NİZAMI

BEDREDDİN CAMİİ

(bk. HAFSA HATUN CAMİİ).

BEDREDDİN el-GAZZÎ

(bk. GAZZÎ, Bedreddin).

BEDREDDİN el-HASENÎ

(بدرالدين الحسنی)

Muhammed b. Yûsuf b. Abdirrahmân el-Mağribî el-Merrâkûşî (1850-1935)

Devrinin meşhur Şam muhaddisi.

Dimaşk'ta doğdu. Aslen Merakeşli olup *Delâ' ilü'l-hayrât* müellifi Şeyh el-Cezûlî'nin soyundandır. Ezher âlimlerinden olan babası Yûsuf el-Mağribî fıkıh ve hadis ilimlerindeki otoritesi yanında şiir ve

edebiyatla da meşguldü. Eserleri arasında *et-Taḥdîş 'an nâzileti dâri'l-ḥadîş* adlı 400 beyitten meydana gelen bir kaside bulunmaktadı. Bedreddin on iki yaşında babasını kaybetti. Eşrefiyye Dârülhadisi'nde tahsilini tamamladı. Bu arada Kur'ân-ı Kerim'i ve *Şaḥîḥ-i Buḥârî* ile *Şaḥîḥ-i Müslim*'i ezberledi. Ayrıca akaid, usûl-i hadîs, usûl-i fıkıh, sarf, nahiv, edebiyat ve mantık gibi ilimlerin ana metinlerini özetleyen 20.000 beyit hıfzetti. Hocaları arasında en çok Ebû'l-Hayr el-Hatîb b. Abdülkâdir'den faydalandı. Hadis ve ibadetle meşgul olmak için Eşrefiyye'deki odasına kapanır, yatmadan sonra evine dönerdi. Hastalığı sebebiyle evinden çıkmadığı son birkaç yıl müstesna bütün ömrünü böyle geçirdi. Ancak başarısının kiskanıldığını görünce derslerini bıraktı. Yedi (veya on yedi) yıl boyunca Eşrefiyye Dârülhadisi'ndeki odasında münzevi bir hayat yaşadı. Günaha girme endişesiyle insanlardan uzak durmaya çalışır, kendine sorulara kısaca cevap vermekle yetinirdi. I. Dünya Savaşı sırasında İttihatçılar'dan şikâyet eden bir kısım halk Bedreddin el-Hasenî'ye başvurarak halife olmasını, Osmanlı idaresine karşı yapılacak ihtilâli yönetmesini istedi. Böyle bir harekete karşı olduğunu açıkça söyleyen Hasenî halkla olan ilgisini daha da azalttı; fakat Suriye'de Fransızlar'a karşı başlatılan ayaklanmada kasaba kasaba dolaşarak verdiği vaazlarla mücahidleri destekledi.

Cuma günleri Emeviyye Camii'nde verdiği dersler, eski devirlerdeki meşhur âlimlerin ders halkalarını andırarak şekilde kalabalık olurdu. Kesintisiz üç saat süren bu derslerde yeni meselelere çözümler getirmeye çalışırdı. Onun bu dersleri *eş-Şark* adlı gazetede yazı işleri müdürü olan talebesi Abdülkâdir el-Mağribî tarafından özetlenerek neşredilirdi. Umuma açık bu cuma derslerinden başka haftada iki veya üç gün, ramazan aylarında ise her gün talebelerine hadis dersleri verir, bilhassa *Kütüb-i Sitte*'yi okuturdu.

Bedreddin el-Hasenî 13 Ağustos 1935'te Şam'da vefat etti.

Muhammed Riyâz el-Mâlih, Bedreddin el-Hasenî ile ilgili olarak *Âlimü'l-ümme ve zâhidü'l-âşr el-'allâme el-muhaddîşül-ekber Bedrüddin el-Ḥasenî* (Dimaşk 1977), talebelerinden Muhammed Sâlih Ferfûr'da *el-Muhaddîşül-ekber ve imâmü'l-'aşr kemâ 'aref*

tüh (Dimaşk 1406/1986) adlarıyla birer eser kaleme almışlardır.

Eserleri. 1. *Şerḥu kaşideti Ğarâmî şaḥîḥ*. Hadis usulüne dair olan bu eseri Kahire'de basılmıştır (1286). 2. *ed-Dürerü'l-behiyye fi şerḥi'l-manzûmeti'l-Beyḳûniyye*. Rabat Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Kettânî, nr. 1295). Ayrıca *Şaḥîḥ-i Buḥârî*'nin senedlerine dair yayımlanmış bir eserin daha bulunduğu kaydedilmektedir.

Bedreddin el-Hasenî'nin biyografisini veren kaynaklarda, onun daha otuz yaşına varmadan kırk kadar kitap yazdığı, bu kitapların çoğunun oturduğu mahallede çıkan büyük bir yangında telif olduğu belirtilmektedir. Bu bilgilerden müellifin *Şaḥîḥ-i Buḥârî*, *eş-Şemâ'il*, *eş-Şifâ'* adlı eserlere, ayrıca nahve dair *Şüzürü'z-zeheb*, *Kaḫrû'n-nedâ* ve *Muğni'l-lebîb*'e birer şerh; *Nuḫbetül-fiker*, *Muḫtaşaru İbn Hâcib*, *Âkâ'idü'n-Nesefî*, *el-'Akâ'idü'l-'Adudiyye* ve *Tefsîrül-'Celâleyn* gibi eserlere de hâşiyeye yazdığı anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), VII, 157-158, 237-238; Muhammed Sâlih el-Ferfûr, *el-Muhaddîşül-ekber ve imâmü'l-'aşr kemâ 'aref tüh*, Dimaşk 1406/1986; Muhammed Abdülâtîf Sâlih el-Ferfûr, *A'lâmü Dimaşk*, Dimaşk 1408/1987, s. 243-246; Mağribî, "eş-Şeyḫ Bedrüddin el-Ḥasenî", *MMİADm*, XIII/5-6 (1935), s. 296-299; XIII/7-8 (1935), s. 351-358, 375-376.

M. YAŞAR KANDEMİR

BEDREDDİN LÜ'LÜ'

(bk. LÜ'LÜ', Bedreddin).

BEDREDDİN SİMÂVÎ

Simavna Kadısı
Oğlu Şeyh Bedreddin Mahmud
(ö. 823/1420)

Osmanlı fakih ve mutasavvîfi,
önemli bir isyan ve
ihtilâl hareketinin başlatıcısı.

Edirne yakınlarında, bugün Yunanistan topraklarında bulunan Simavna kasabasında doğdu. Doğum yılı olarak 740 (1339) ile 770 (1368) arasında değişen çeşitli tarihler gösterilir. Torunu Halîl b. İsmâil *Menâkıbnâme*'de şeyhin doğum tarihini 760 (1359) olarak kaydetmiştir. Babası Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykavus'un torunu olduğu söylenen Abdülazîz'in oğlu İsrâil, annesi ise Rum asıllı bir hıristiyan iken ihtida etmiş olan Me-